

А. В. Терент'єва,
д. держ. упр., професор, професор кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3881-5865>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.8.196

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В ПОВОЄННИХ УМОВАХ

А. Terentieva,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department
of Administrative and Legal Disciplines, National Academy of Internal Affairs

MECHANISMS OF THE DEVELOPMENT OF SECURITY CAPABILITIES OF THE TERRITORIAL
COMMUNITY IN POST-WAR CONDITIONS

Зазначено, що протягом останніх років процеси децентралізації завдяки широкому залученню інститутів громадянського суспільства на місцевому рівні стали передумовою досягнення стратегічних цілей щодо зміцнення новостворених територіальних громад та підвищення ефективності практик місцевого управління. Управлінські практики місцевих органів влади на основі децентралізації дозволили акумулювати власні зусилля для розвитку нових безпекових і соціально-економічних спроможностей, що в свою чергу дозволить зробити якісні перетворення територіальних громад сталими.

Визначено, що розвиток безпекових спроможностей є спільним завданням як для громадянина, територіальної громади та держави з чітким розмежуванням повноважень та відповідальності за ієрархічними рівнями. Даний підхід дозволить сформувати нову культуру безпеки в суспільстві, основою якої є принцип ієрархічної готовності до дії в межах визначених повноважень без управлінського рішення з вищих рівнів управлінської вертикалі.

Підтверджено, що за умов триваючого воєнного стану визначено значне зниження рівня захищеності на індивідуальному рівні для кожного громадянина та територіальної громади, що вимагає забезпечення готовності реагування на загрози різної природи і походження, зниження уразливостей та зміцнення спроможностей щодо порятунку за умов реалізації цих загроз. Визначено, що розвиток безпекових спроможностей є спільним завданням для громадянина, територіальної громади та держави, який має супроводжуватися розмежуванням повноважень та відповідальності за ієрархічними рівнями управління, що спирається не тільки на питання цивільного захисту і громадської безпеки.

З'ясовано, що розвиток безпекових спроможностей територіальної громади в повоєнних умовах є шляхом розбудови стійких до викликів і загроз надзвичайних (кризових) ситуацій територіальних громад та посилення участі громадян на місцевому рівні у безпекових процесах, а також усвідомлення важливості розвитку індивідуальних і колективних безпекових навичок.

Отже, за умови прозорості співпраці органів державної та місцевої влади із залученням інститутів громадянського суспільства з активною інтеграцією ветеранів, як тих, хто має власний досвід реагування на виклики і загрози, можливо зміцнити безпекові спроможності територіальної громади.

It is noted that in recent years, decentralization processes, thanks to the broad involvement of civil society institutions at the local level, have become a prerequisite for achieving strategic goals in strengthening newly created territorial communities and increasing the efficiency of local governance practices. The governance practices of local authorities based on decentralization have allowed them to accumulate their own efforts to develop new security and socio-economic capabilities, which in turn will make the qualitative transformations of territorial communities sustainable.

It has been determined that the development of security capabilities is a common task for both the citizen, the territorial community and the state with a clear demarcation of powers and responsibilities across hierarchical levels. This approach will allow the formation of a new security culture in society, based on the principle of hierarchical readiness to act within the limits of defined powers without a management decision from higher levels of the management vertical.

It is confirmed that under the conditions of the ongoing martial law, a significant decrease in the security status at the individual level for each citizen and territorial community has been noted, which requires ensuring readiness to respond to threats of various nature and origin, reducing vulnerabilities and strengthening rescue capabilities in the event of the implementation of these threats. It is determined that the development of security capabilities is a common task for the citizen, territorial community and the state, which should be accompanied by the demarcation of powers and responsibilities at hierarchical management levels, which is based not only on issues of civil protection and public safety.

It is found that the development of security capabilities of the territorial community in post-war conditions is a way to build territorial communities resistant to the challenges and threats of emergencies and crisis situations and strengthen the participation of citizens at the local level in security processes, as well as awareness of the importance of developing individual and collective security skills.

Therefore, provided that there is transparent cooperation between state and local authorities, involving civil society institutions and actively integrating veterans as those who have their own experience in responding to challenges and threats, it is possible to strengthen the security capabilities of the territorial community.

*Ключові слова: механізм, управління, територіальна громада, безпека, спроможності, повоєнні умови.
Key words: mechanism, management, territorial community, security, capabilities, post-war conditions.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Децентралізаційні перетворення, що відбувалися в Україні протягом останніх років, стали передумовою досягнення стратегічних цілей щодо зміцнення новостворених територіальних громад завдяки широкому залученню інститутів громадянського суспільства на місцевому рівні для підвищення ефективності практик місцевого управління. Завдяки процесам децентралізації управлінські підходи місцевих органів влади дозволили акумулювати сласні зусилля для розвитку нових безпекових і соціально-економічних спроможностей, що дозволить зробити якісні перетворення територіальних громад сталими. Відповіддю на безпекову ситуацію останніх років та зміну геополітичного ландшафту стала Стратегія національної безпеки України "Безпека людини — безпека країни" [1], нормами якої виз-

начається запровадження національної системи стійкості, елементом якої є налагодження дієвої координації та чіткої взаємодії органів управління сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у "...запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних (кризових) ситуацій, налагодження та підтримання надійних каналів комунікації державних органів із населенням на всій території України тощо...".

В умовах триваючого правового режиму воєнного стану змушені визнати значне зниження рівня захищеності на індивідуальному рівні для кожного громадянина та територіальної громади, власне тому нагальною потребою стало забезпечення готовності реагування на загрози різної природи і походження, зниження ураз-

ливостей та зміцнення спроможностей щодо порятунку за умов реалізації цих загроз. Відповідно розвитку безпекових спроможностей є спільним завданням як для громадянина, територіальної громади та держави з чітким розмежуванням повноважень та відповідальності за ієрархічними рівнями. Подібний підхід дозволить позбутися патерналістського уявлення про державу як єдиного відповідального за безпекові спроможності саме в умовах делегування частини безпекових повноважень на місцевий рівень, що власне й визначено нормами закону "Про місцеве самоврядування в Україні". Отже, можливо сформувати нову культуру безпеки в суспільстві, основою якої є принцип ієрархічної готовності до дії (readiness to action) в межах визначених повноважень без управлінського рішення з вищих рівнів управлінської вертикалі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останнім часом результатом актуальних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців стали публікації, присвячені проблематиці розвитку безпекового потенціалу територіальної громади як складової національної безпеки. Важливим аспектом цих досліджень є представлення безпеки територіальної громади через призму розбудови національної системи стійкості на територіальному і місцевому рівнях, розвитку спільних спроможностей територіальних громад.

Слушною є думка Данилишина Б.М. щодо визначення децентралізації як базової форми демократизації публічного управління з метою створення умов для підвищення якості реалізації функцій владними структурами і забезпечення регіонального розвитку за умови "...самостійного прийняття рішень в рамках своєї компетенції і розробляти власні програми розвитку". Автором акцентовано увагу на забезпеченні ефективності "...централізованих органів влади шляхом децентрації влади та створення урядових органів на місцях з адекватними правами..." [2, с. 8]

Дослідники Хандога Ю.В. і Григорук І.І. наголошують на тому, що часто реформу управлінського сектору оцінюють як недостатньо ефективну за рахунок переважного врахування виключно державних потреб та нехтування проблемами на місцевому рівні [3, с. 142].

Цікавою є думка У.Шадської щодо розуміння самого поняття "безпеки" на рівні територіальної громади — "...часто рівень безпеки асоціюють лише зі станом криміногенної ситуації, проте існує безліч інших можливих загроз: екологічні, інформаційні, техногенні, загрози здоров'ю, екстремізм, тероризм..." [4, с. 8].

Взаємозв'язок понять "безпеки" і "стійкості", як зауважує Потапенко В.Г. [5, с. 12], можливо прослідкувати у співвідношенні сама стійкість не вимагає наявності безпеки, а відповідно стійкості недостатньо для забезпечення безпеки, тому що вона є неодмінною складовою. Отже, стан безпеки потребуватиме досягнення відповідного рівня інших показників, таких як автономність та диверсифікованість, ефективність та адекватність.

Не зважаючи на умови воєнного стану, на думку Фурмана І.В. [6, с. 122], місцеве самоврядування в Україні довело свою стійкість в умовах воєнного стану за

рахунок збереження функціональності і керованості, а також налагодили співпрацю з військово-цивільними адміністраціями.

Як зазначає Колодій О.М. [7] "...реформа децентралізації продемонструвала фактичний ефект економічної міцності громад, а також їхньої спроможності оперативного пристосовуватися до обставин..."

Дослідник Орлов В. зазначає, що [8, с. 119] в умовах воєнного стану "...надзвичайно важливе значення має розвиток потенціалу та стійкості місцевих громад і регіонів. ... створення правових засад і сприятливих умов для формування й розвитку організаційних, безпекових, соціальних та інших місцевих можливостей, упровадження ефективних механізмів взаємодії органів державної влади та самоврядної влади, громадських організацій, приватного бізнесу та міжнародних партнерів".

Дослідниці Бакурова А.В. та Діденко А.В. [9, с. 212] виокремлюють як показник рівня безпеки регіонів певні "...інтегральні індекси, значення яких порівнюються з пороговими значеннями..." для оцінки спроможності територіальної громади до протидії та усунення негативних наслідків наявних загроз, але одночасно наголошують на проблемі визначення відповідності цих показників реальному стану безпеки громади.

Дослідником Рогутею А.О. було запропоновано "...інноваційний універсальний підхід для діагностики безпекової ситуації в громаді..." шляхом складання "безпекового паспорту" кожної територіальної громади, що "...акумулює максимально можливу інформацію щодо всього спектру безпекових проблем у громаді, потенціалу та спроможності всіх зацікавлених сторін у розвитку безпечного середовища в громаді" [10, с. 160].

Наявність розвинутої громадянського суспільства та управлених ініціатив на рівні територіальних громад дозволили українському суспільству з перших днів повномасштабного вторгнення демонструвати високий рівень згуртованості та здатності реагувати на виклики війни протягом найкоротшого часу [11], тоді як переважна більшість міжнародних гуманітарних організацій, продемонстрували високий рівень бюрократизації та значні безпекові обмеження, а також визнали це перешкодами для продовження своєї діяльності в умовах російсько-української війни.

Як наголошує Пономаренко О.С. результативна взаємодія між державними і місцевими органами влади, лідерами територіальних громад, а також представниками волонтерських і громадських організацій за умов триваючого правового режиму воєнного стану переорієнтувати поточні практики публічного управління на "...функції прогнозування, програмування, бюджетування та забезпечення реалізації національних стратегій і планів" [12, с. 10].

Дослідниця проблематики стійкості Резнікова О.О. в аналітичній доповіді [13] наголошує на важливості розбудови національної системи стійкості за ієрархічними рівнями, починаючи з рівня територіальної громади.

На думку Резнікової О.О. організаційне забезпечення розбудови національної стійкості можливо забезпечити наявністю сталих зв'язків між державою і населенням, а також за рахунок перерозподілу повноважень у

сфері національної безпеки задля підвищення готовності до реагування на загрози і виклики сучасності [14, с. 351].

Погоджуючись із дослідниками зауважимо, що усвідомлення такого результату децентралізації як стійкість і функціональність горизонтальних зв'язків на рівні територіальної громади, стали підґрунтям створення дієвого механізму спільного реагування держави, суспільства і громадян на загрози в умовах кризи або війни.

Дослідниця Сакун О. зазначає, що "...відновлення українських громад як процес повинне мати системний характер та забезпечити довгостроковий результат у формі модернізаційних змін і сталого розвитку України...", а також "...повоєнне відновлення повинне не просто являти собою відтворення зруйнованого, а бути орієнтованим на ... вектор європейської інтеграції" [15, с. 54].

Дослідниця Євсюкова О.В. в публікації [16, с. 116] наголошує на тому, що відбудова та подальший розвиток територіальних громад є запорукою їхньої стійкості та забезпечення життєздатності місцевої інфраструктури, що має сприяти інфраструктурній безпеці за рахунок запобігання надзвичайним і кризовим ситуаціям.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Погоджуємося з думкою науковців щодо визначення кола поточних безпекових викликів для територіальних громад. Зрозумілим є підхід щодо повоєнного відновлення територіальної громади як безпечної, комфортної та спроможної. В розрізі нашого дослідження потребує уточнення саме визначення безпечної територіальної громади як основи національної стійкості. Відповідно метою забезпечення національної стійкості є адаптування до загроз та швидких змін безпекового середовища задля підтримання сталого функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після кризи. Серед перешкод на шляху ефективного повоєнного відновлення територіальних громад можемо виокремити: неузгоджене законодавство щодо розподілу повноважень у безпековій сфері між державним і територіальним (місцевим) рівнями, брак кваліфікованих фахівців безпекового спрямування в територіальних громадах і фінансування на реалізацію місцевих безпекових програм. Певним варіантом рішення є створення спільних безпекових спроможностей декількох громад у форматі взаємодії "громада-громада". Отже, напрацьовуючи підходи до удосконалення механізмів розвитку безпекового потенціалу територіальної громади в повоєнних умовах, маємо обов'язково враховувати загрози і ризики воєнного характеру, що має бути враховано при створенні місцевих програм.

Відповідно метою статті є дослідження сучасних практик розвитку безпекового потенціалу територіальної громади, визначення ключових проблем, специфіки підвищення безпекового потенціалу територіальної громади в повоєнних умовах і механізмів реалізації, що є актуальним завданням для забезпечення їх повоєнного відновлення, сталого розвитку стійкого розвитку і розбудови національної системи стійкості на територіальному (місцевому) рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наразі результати децентралізаційних процесів розглядаються як одні з найуспішніших реформ державного управління, але нажалі з певними обмеженнями правового режиму воєнного стану. Тобто територіальні громади є інституцією, яка розвивається та вибудовує власні формати партнерських стосунків з державою, що потребує вивчення вітчизняних і закордонних кращих управлінських практик з урахуванням обмежень воєнного стану. Також потребують врахування положення Європейської хартії місцевого самоврядування.

Протягом 2014—2016 рр. було розпочато процеси децентралізації відповідно до норм Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [17] завдяки яким територіальні громади набули повноважень самостійно вирішувати питання місцевого значення в інтересах своїх мешканців. Іншими словами, забезпечення належного рівня у сфері охорони здоров'я та освіти, культури і спорту, соціальної допомоги і навколишнього середовища, а також цивільного захисту, що має фінансуватися з місцевого бюджету.

В процесі удосконалення вітчизняного державного управління децентралізація є провідним чинником організації якісної державної політики на регіональному (місцевому) рівні. Відбувається делегування частини управлінських повноважень на регіональний (місцевий) рівень і збільшуються фінансово-економічні можливості громад, що дозволяє говорити про розвиток місцевих спроможностей.

Отже, при проектуванні стратегії сталого розвитку територіальної громади має бути проведено докладний аналіз низки факторів, що можуть ускладнювати розвиток громади, зокрема надзвичайно важливо ідентифікувати та оцінити ризикоутворюючі чинники безпекової сфери, що включає не тільки питання цивільного захисту і громадської безпеки. Тому погоджуємось із твердженням дослідниці Васильєвої О.І. [18, с. 76] щодо потреби послідовної реалізації "...комплексу управлінських економічних, організаційних, фінансових заходів, що є компонентами політики забезпечення сталого суспільного розвитку". Тобто мають тривати процеси вибудови партнерських відносин між державою, органами місцевого самоврядування і приватним бізнесом для забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу, використання ресурсного потенціалу і реалізації соціально-економічних процесів для забезпечення повоєнного відновлення за принципом "краще ніж було". Особливої уваги потребуватимуть саме безпекові питання на рівні територіальної громади, що відповідає загальноєвропейським тенденціям щодо побудови безпекового середовища за принципом громадянин-громада-держава.

Саме тому цікавою є думка колективу авторів [19, с. 37] щодо розуміння поняття "безпека територіальної громади". Автори пропонують поняття "локальна безпека територіальної громади" в розумінні безпеки саме на місцевому рівні (рівні громади), а саме як "...стан, за якого забезпечуються захист життєво важливих інтересів населення, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого та прогресивного розвитку...". Додатково потребують вивчення питання формування

безпекового середовища на рівні територіальної громади та зміни поведінкових звичок мешканців щодо формування певного рівня культури безпеки, що має відповідати тому стану триваючих загроз і викликів воєнного стану, а також відновлення до визначеного (попереднього) стану із збереженням безперервності управлінських процесів.

Тому погодимось з тим [20, с. 119—120], що "захисність людини і громадянина, суспільства і держави забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні, мобілізаційні функції у період небезпеки. В основі цієї діяльності лежить обстоювання і реалізація національного інтересу певної країни — глобального, всеохоплюючого інтегрального інтересу, втілення якого уможливорює здійснення життєво важливих приватних, групових і суспільних інтересів переважної більшості громадян". Відповідно роль держави у розвитку сфери цивільного захисту як складової єдиного безпекового простору є визначальною у зв'язку з неможливістю суспільства самостійно розбудувати цей безпековий напрям через брак необхідних сил і засобів, відсутність ресурсної підтримки та підготовлених сертифікованих фахівців. Власне держава самостійно вибудовує організаційно-правову та інституційну складові системи цивільного захисту, що підтверджує виокремлення цивільного захисту у загальнодержавну спеціальну функцію щодо забезпечення захисту громадян в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру.

Певним чином відповіддю на питання збереження безперервності управлінських процесів може бути застосування методології кризового менеджменту для оптимізації прийняття і реалізації управлінських рішень на рівні територіальної громади задля нормалізації життєдіяльності її мешканців [21, с. 91], тому "удосконалення процедур кризового менеджменту, зокрема, впровадження універсальних алгоритмів узгоджених дій щодо реагування на загрози, надзвичайні та кризові ситуації на різних етапах їх розвитку" визначено одним із середньострокових завдань реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості, затвердженої Указом Президента України від 27.09. 2021 № 479/2021 [22].

Як зауважують Darkovich A. та інш. [23], краще підготовленими до надзвичайних (кризових) ситуацій є саме територіальні громади міського типу за рахунок наявності експертного потенціалу та ресурсних спроможностей, що підтверджується показниками активної готовності (preparedness). Дослідники стверджують, що "...матеріальні, так і нематеріальні ресурси впливають на здатність громад справлятися з існуючими загрозами інституційній стабільності...". Тобто соціально-економічні показники територіальних громад відображають готовність громад до спротиву збройній агресії, тоді як віддаленість від фронту та рівень згуртованості та співпраці стали визначними факторами стійкості та адаптивності до нових загроз і викликів. Також вони зазначають, що "...сільські територіальні громади, особливо малі, мають нижчу спроможність генерувати власні доходи, що, у свою чергу, негативно впливає на їх готовність...". Отже, як наголошує Резнікова О.О. [13, с. 68], делегування без-

пекових повноважень на регіональний (місцевий) рівень спричинене завданнями забезпечення стійкості територіальної громади, а також створенням спільних спроможностей декількох громад для протидії спільним для них загрозам регіонального (місцевого) рівня, що пов'язане з неоднаковими спроможностями. До переліку таких безпекових заходів насамперед можна віднести та, що пов'язані із заходами цивільного захисту: реагування на виникнення надзвичайних ситуацій місцевого рівня; накопичення та утримання створення резервів для реагування на надзвичайні (кризові) ситуації місцевого рівня; співпраця з територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади та межуючими територіальними громадами; взаємодія з інститутами громадянського суспільства і громадянами.

Ідея щодо створення "паспорту безпеки" територіальної громади, запропонована Рогулею А.О. [10, с. 160] знайшла свою реалізацію щодо "...забезпечення проведення зонування територій за результатами визначення рівнів ризиків виникнення надзвичайних ситуацій..." [24].

Як відзначають дослідження Інституту миру і порозуміння [25] до початка повномасштабного вторгнення в територіальних громадах при розробці програм локальної безпеки відбувалося акцентування уваги на профілактиці правопорушень і заходах громадської безпеки, а також базових заходах цивільного захисту. Як наголошують дослідники, відбулися суттєві зміни у розумінні місцевою владою важливості безпекових питань сталися саме у прифронтових та деокупованих громадах. Також відзначається перехід до планування заходів запобігання з розумінням застосування комплексного підходу у співпраці із самими мешканцями громади та місцевими інститутами громадянського суспільства. Однак спостерігається тенденція щодо зосередженості безпекових програм саме на фізичному захисті населення — у 65% випадків [25, с. 32] це побудова і реконструкція укриттів цивільного захисту. Тоді як заходи кіберзахисту та інформаційної безпеки як протидія гібридними загрозами (дезінформації та кібератакам) були передбачені у 15% [25, с. 33] програм. За результатами аналізу бюджетів безпекових програм "...в середньому 80% коштів, виділених на безпеку, спрямовується на фізичний захист, тоді як на розвиток "м'яких" компонентів безпеки припадає менше 5%..." [25, с. 33].

Маємо наголосити на тому, що майже половина тиллових територіальних громад реалізують безпекові заходи відповідно до програм, затверджених до повномасштабного вторгнення, що не враховують весь спектр загроз і викликів воєнного стану, а також перспективних завдань повоєнного відновлення. Саме тому при проектуванні безпекових заходів в умовах повоєнного відновлення дійсно маємо врахувати кращі світові безпекові практики щодо забезпечення захисту цивільного населення [26, с. 328]. Важливим аспектом зміцнення безпекового потенціалу територіальної громади є налагодження міжвідомчої співпраці та взаємодії з військовими адміністраціями і підрозділами територіальної оборони, зважаючи на відсутність унормування питань співпраці на поточний момент. Також потребує

опрацювання механізми корегування безпекових програм у разі виявлення нових загроз і викликів.

Нажаль у Методиці розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади [27] в розділі "Цивільний захист населення" розміщено рекомендації лише щодо організації фізичного захисту цивільного населення в укриттях цивільного захисту, оповіщення населення у випадках загроз та протипожежного захисту.

Наразі можемо виокремити напрями розвитку безпекових спроможностей територіальної громади в повоєнних умовах, що корелюють з загальноєвропейськими принципами локальної безпеки [28], а саме: створення локального безпекового середовища територіальної громади, консолідоване управління комплексною безпекою територіальної громади, доступні та якісні соціальні послуги на рівні громади шляхом задіяння інформаційно-комунікаційної, соціально-економічної, ресурсної складових безпекового середовища територіальної громади. Відповідно потрібно внести зміни та доповнення до Методики формування спроможних територіальних громад, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 34), що відображатимуть безпекові спроможності громади, зокрема щодо фізичного захисту населення за умов надзвичайних (кризових) ситуацій.

Узагальнюючи можемо визначити, що механізм розвитку безпекових спроможностей територіальної громади в повоєнних умовах є сукупністю засобів організації розвитку спроможностей та мінімізації уразливостей в умовах повоєнного відновлення шляхом налагодження державно-приватних партнерських стосунків на місцевому рівні в умовах запобігання та реагування на загрози і виклики надзвичайних (кризових) ситуацій різного характеру задля створення локального безпекового середовища як складової загальнодержавної системи національної безпеки. Відповідно критеріями оцінки дієвості механізму розвитку безпекових спроможностей територіальної громади в повоєнних умовах можемо визначити: готовність до реагування на загрози і виклики (індивідуальні та спільні безпекові спроможності, плани реагування, належний рівень організаційної та суспільної стійкості); сталій місцевого врядування (надання адміністративних і критично важливих послуг мешканцям громади в умовах надзвичайних (кризових) ситуацій); адаптивність (збереження сталості процесів життєзабезпечення мешканців громади та функціонування об'єктів критичної інфраструктури). До переліку можливих механізмів можна віднести наступні: нормативно-правовий (унормування процесів розподілу повноважень між державною і місцевою владою у безпековій сфері), інформаційно-комунікаційний (кризові комунікації та інформаційна взаємодія між всіма учасниками безпекових процесів на місцевому рівні); соціальний (сталі освітні, культурні, соціальні та медичні послуги на рівні територіальної громади); фінансово-економічний (консолідоване фінансування програм розвитку безпекових спроможностей і залучення грантів).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розвиток безпекових спроможностей територіальної громади в повоєнних умовах є шляхом розбудови стійких до викликів і загроз надзвичайних (кризових) ситуацій територіальних громад та посилення участі громадян на місцевому рівні у безпекових процесах, а також усвідомлення важливості розвитку індивідуальних і колективних безпекових навичок. Можливим форматом зміцнення спроможностей територіальної громади є вивчення вітчизняного досвіду протистояння збройній агресії РФ та консолідації суспільства, а також врахування загальноєвропейських поглядів у сфері безпеки. Реалізація цих заходів можлива за умови прозорості співпраці органів державної та місцевої влади із залученням інститутів громадянського суспільства з активною інтеграцією ветеранів, як тих, хто має власний досвід реагування на виклики і загрози.

Подальшими напрямами дослідження можна визначити вивчення кращих практик управління безпековими процесами на рівні територіальної громади та створення системи підготовки фахівців з безпеки для територіальної громади.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 23.02.2025).
2. Данилишин Б.М., Пилипів В.В. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. Регіональна економіка. 2016. № 1. С. 5—11.
3. Хандога Ю.В., Григорук І.І. Міжнародний досвід управління ризиками в умовах децентралізації. Регіональна економіка. 2024. № 2. С. 140—145.
4. Щадська У. Безпека громади: пошук спільних рішень: посібник. Київ: Типографія "HUSS", 2018. 48 с.
5. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп. В.Г. Потапенко, В.О. Баранник, Н.В. Бахур та ін.; за ред. В.Г. Потапенка. Київ: НІСД. 2023. 54 с.
6. Фурман І.В., Камінний Д.В. Особливості розвитку територіальних громад в умовах військового стану. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. № 9. С. 119—126.
7. Колодій О.М. Особливості розвитку територіальних громад в сучасних воєнних умовах. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 13. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_13_2024 (дата звернення: 23.02.2025).
8. Орлов В. Повоєнна архітектура безпеки громад. Маріупольський конституційний форум "Візі майбутнього: конституційний вимір повоєнного відновлення України та європейської інтеграції": збірник матеріалів і тез (м. Київ, 6 жовтня 2023 р.). Київ: ВАІТЕ, 2023. 176 с., С. 118—121.
9. Бакурова А.В., Діденко А.В. Формування системи безпеки об'єднаних територіальних громад. Наукові перспективи. 2022. № 6 (24). С. 203—214.

10. Рогуля А.О. Реалізація державної політики у сфері безпеки життєдіяльності на рівні територіальних громад. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. №3. С. 157—163.

11. Stoddard, A., Harvey, P., Timmins, N., Pakhomenko, V., Breckenridge, M.-J., & Czwarno, M. (2022, June 10). Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March-May 2022. Humanitarian Outcomes.

12. Пономаренко О.С., Морозюк Ю.В., Нинюк М.А. Вплив воєнних дій на ефективність державного управління в Україні. Академічні візії. 2023. № 32. С. 1—13.

13. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях: аналіт. доп. / [Резнікова О.О., Войтовський К.Є., Лепіхов А.В.]; за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2021. 140 с.

14. Резнікова О.О. Особливості формування державної політики за принципами національної стійкості. Вісник Львівського університету. Серія "Філософсько-політологічні студії". 2018. № 18. С. 349—353.

15. Сакун О., Школа В. Особливості повоєнного відновлення громад у контексті європейського зеленого курсу. Socio-Economic Relations in the Digital Society. 2023. Т. 4. № 50, С. 51—60.

16. Євсюкова О.В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2023, № 4 (82). С. 110—118.

17. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 23.02.2025).

18. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 74—78.

19. Данкевич В.Є., Прокопчук О.П., Усюк Т.В. Партиципативне управління локальною безпекою територіальних громад: досвід і практика ЄС. Проблеми економіки. 2020. № 4 (46). С. 35—41.

20. For a European civil protection force: europe aid. Official Journal of the European Union. 2010. № C 169 E / 140. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:169E:0140:0144:EN:PDF> (дата звернення: 23.02.2025).

21. Терент'єва А. В. Управління безпекою територіальної громади в умовах кризи. Публічне урядування. 2022. № 5 (33). С. 89—94.

22. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про запровадження національної системи стійкості": Указ Президента України від 27.09. 2021 № 479/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text> (дата звернення: 23.02.2025).

23. Darkovich A., Savisko M. & Rabinovych M. Explaining Ukraine's Resilience to Russia's Invasion: The Role of Local Governance and Decentralization Reform. PONARS. 2023. September, 11. URL: <https://www.ponarseurasia.org/explaining-ukraines-resilience-to-russias-invasion-the-role-of-local-governance-and-decentralization-reform/> (дата звернення: 23.02.2025).

24. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів Украї-

ни від 10.11.2023 № 1025-р. URL: <https://zakon-rada.gov.ua/laws/show/1025-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.02.2025).

25. Трансформація безпекових програм територіальних громад України в умовах повномасштабного вторгнення: виклики та перспективи / Інститут миру і порозуміння. Київ, 2024. 48 с.

26. Терент'єва А. Досвід Держави Ізраїль щодо управління безпекою цивільного населення в умовах кризових ситуацій. Науковий вісник: Державне управління. 2023. № 2 (14). С. 310—333.

27. Методика розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади. Мінвідновлення, USAIDDOBRE. 2024. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/895/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%9F%D0%9A%D0%92.pdf] (дата звернення: 23.02.2025).

28. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. The Council of Europe. 2000. URL: <https://rm.coe.int/168070018e> (дата звернення: 23.02.2025).

References:

1. President of Ukraine (2020), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (Accessed 23 February 2025).

2. Danylyshyn, B.M. and Pylypiv, V.V. (2016), "Decentralization in EU countries: lessons for Ukraine", *Rehionalna ekonomika*, vol. 1, pp. 5—11.

3. Khandoha, Yu.V. and Hryhoruk, I.I. (2024). "International experience in risk management in decentralization", *Rehionalna ekonomika*, vol. 2, pp. 140—145.

4. Shchadska, U. (2018), *Bezpeka hromady: poshuk spilnykh rishen [Community Safety: Searching for Common Solutions]*, Typography "HUSS", Kyiv, Ukraine.

5. Potapenko, V.H. (2023), *Mistseve samovriadvannia yak chynnyk stiikosti tylu [Local self-government as a factor in the stability of the rear]*, Scientific Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine.

6. Furman, I.V. and Kaminnyi, D.V. (2023), "Peculiarities of the development of territorial communities under martial law", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol 9, pp. 119—126.

7. Kolodii, O.M. (2024), "Peculiarities of the development of territorial communities in modern military conditions", *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, [Online], vol. 13. available at: https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_13_2024 (Accessed 23 February 2025).

8. Orlov, V. (2023), "Post-war architecture of community security", *Mariupol's'kyj konstytutsijnyj forum "Vizii majbutn'oho: konstytutsijnyj vymir povoiennoho vidnovlennia Ukrainy ta ievropejs'koi intehratsii"* [Mariupol Constitutional Forum "Visions of the Future: Constitutional World of the Post-Revolutionary Ukraine and European Integration"], BAITE, Kyiv, Ukraine, pp. 118—121.

9. Bakurova, A.V. and Didenko, A.V. (2022). "Formation of a security system for united territorial communities", *Naukovi perspektyvy*, vol. 6 (24), pp. 203—214.

10. Rohulia, A.O. (2018). "Implementation of state policy in the field of life safety at the level of territorial communities", *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, vol. 3, pp. 157—163.

11. Stoddard, A., Harvey, P., Timmins, N., Pakhomenko, V., Breckenridge, M.-J., & Czwarno, M. (2022). Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March-May 2022, *Humanitarian Outcomes*.

12. Ponomarenko, O.S., Moroziuk, Yu.V. and Ny- niuk, M.A. (2023). "The impact of military actions on the effectiveness of public administration in Ukraine". *Aka- demichni vizii*, vol. 3, pp. 1—13.

13. Reznikova, O.O. (2021). *Orhanizatsiia systemy zabezpechennia natsionalnoi stiikosti na rehionalnomu i mistsevomu rivniakh* [Organization of a system for ensuring national resilience at the regional and local levels], Scientific Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine.

14. Reznikova, O.O. (2018). "Peculiarities of forming state policy based on the principles of national sustainability", *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya "Filo- sofsko-politohichni studii"*, vol. 18, pp. 349—353.

15. Sakun, O. and Shkola, V. (2023). "Peculiarities of post-war community recovery in the context of the European Green Deal", *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, vol. 4, no. 50, pp. 51—60.

16. Yevsiukova, O.V. (2023). "Restoration and development of territorial communities in Ukraine: issues and procedural specifics". *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pu- blichne upravlinnia i administruvannia*, vol. 4 (82), pp. 110—118.

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), *The Law of Ukraine "On the voluntary unification of territorial communities"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (Accessed 23 February 2025).

18. Vasylieva, O.I. and Vasylieva, N.V. (2018). "Conceptual principles of sustainable development of territorial communities", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 8, pp. 74—78.

19. Dankevych, V.le., Prokopchuk, O.P. and Usiuk T.V. (2020). "Participatory management of local security of territorial communities: EU experience and practice", *Problemy ekonomiky*, vol. 4 (46), pp. 35—41.

20. Official Journal of the European Union (2010), "For a European civil protection force: europe aid", available at: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUri-Serv.do?uri=OJ:C:2012:169E:0140:0144:EN:PDF> (Accessed 23.02.2025).

21. Terentieva, A. V. (2022), "Managing the security of a territorial community in times of crisis". *Publichne uriaduvannia*, vol. 5 (33), pp. 89—94.

22. President of Ukraine (2021), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of August 20, 2021 "On the introduction of a national resilience system", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text> (Accessed 23 February 2025).

23. Darkovich, A., Savisko, M. & Rabinovych, M. (2023), "Explaining Ukraine's Resilience to Russia's Invasion: The Role of Local Governance and Decentralization Reform", *PONARS*, available at: <https://www.ponarseurasia.org/explaining-ukraines-resilience->

[to-russias-invasion-the-role-of-local-governance-and-decentralization-reform/](https://www.ponarseurasia.org/explaining-ukraines-resilience-to-russias-invasion-the-role-of-local-governance-and-decentralization-reform/) (Accessed 23 February 2025).

24. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Order "On approval of the action plan for the implementation of the Concept for ensuring the national resilience system by 2025", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1025-2023-%D1%80#Text> (Accessed 23 February 2025).

25. Institute of Peace and Understanding (2024), *Transformatsiia bezpekovykh prohram terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoho vtorhennia: vyklyky ta perspektyvy* / Instytut myru i porozuminnia [Transformation of security programs of territorial communities of Ukraine in conditions of full-scale invasion: challenges and prospects], Institute of Peace and Understanding, Kyiv, Ukraine.

26. Terentieva, A. (2023). "The experience of the State of Israel in managing the security of the civilian population in crisis situations", *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, vol. 2 (14), pp. 310—333.

27. The Ministry for Development of Communities and Territories of Ukraine, USAIDDOBRE (2024), "Methodology for developing a comprehensive restoration program for the territory of a territorial community", available at: https://decentralization.ua/uploads/library/file/895/%D0%9C%D0%B5%D1%82-%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%9F%D0%9A%D0%92.pdf] (Accessed 23 February 2025).

28. The Council of Europe (2000), "Guiding principles for sustainable spatial development of the European continent", available at: <https://rm.coe.int/168070018e> (Accessed 23 February 2025).

Стаття надійшла до редакції 05.04.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663